

Segítő művészet

Sajátos nevelési igényű gyermekek múzeumpedagógiai programja a Magyar Nemzeti Galériában

Somogyi-Rohonczy Zsófia, Budapesti Corvinus Egyetem – AMASS kutatás; Magyar Építészeti Múzeum és Műemlékvédelmi Dokumentációs Központ, Walter Rózsi-villa

Absztrakt

Az AMASS nemzetközi művészetpedagógiai kutatás részeként a Magyar Nemzeti Galéria munkatársai a múzeum gyűjteményének újszerű használatát vizsgálták a magyar nyelv és irodalom, valamint történelem tanítása során. A két iskolai csoporttal folytatott közös munka, valamint a 30 órás akkreditált tanártovábbképzésük eredményeiről számolt be Albrecht Zsófia (MNG - Amass kutatás; BTK MI) az AMASS kutatás angol nyelvű módszertani kötetében. A projekt keretében megvalósult múzeumpedagógia program kidolgozója volt Sepsey Zsófia művészettörténész, az MNG Múzeumpedagógiai Osztály vezetője, valamint Hegedűs Alexandra képzőművész, az MNG Múzeumpedagógiai Osztály munkatársa.

Magyar Nemzeti Galéria – a hely, ahol nemcsak nézhetünk, de alkothatunk és tanulhatunk is

A ma múzeumának egyik fő célkitűzése a hátrányos helyzetű – szociális vagy tanulási nehézségekkel küzdő – diákok támogatása és a művészethez való kapcsolódásuk erősítése. A kutatás során megvalósított programok lehetőséget teremtettek a múzeumi térben való tanulásra, egyúttal kapcsolódtak az iskolai, tantermi tanuláshoz és a gazdag művészeti gyűjteménynek a tantárgyi tanulmányokhoz való kapcsolásához is. A foglalkozások képességfejlesztést és az érzelmi intelligencia támogatását tűzték ki célul, valamint figyelembe vették a tanulók bizonyos nehézségeit is (diszlexia, koncentrációs nehézségek, figyelemhiány, kommunikációs nehézségek, finommotoros képességek alacsony szintje).

A Magyar Nemzeti Galéria tereiben a magyar művészet klasszikus alkotásai között tanulhattak a diákok, és ismerhették meg a festményeken megjelenített történelmi események hátterét. A foglalkozások hátterét zenei aláfestés adta. Fotó: Scherer Fruzsina

A Gorsium Gimnázium diákjai kollázs készítése közben. A feladatban az egyes elemekkel saját érdeklődési körüket is meg tudták mutatni. Fotó: Hegedűs Alexandra

A foglalkozások témája a múzeum gyűjteménye által már adott volt: a 10. osztályos tanulók magyar nyelv és irodalom, valamint történelem tanulmányaihoz kapcsolódtak. A felvállalt feladat nem kevesebb volt, mint a középkortól kezdődően a 20. század közepéig történelmi keretek közé helyezni a gyűjtemény darabjait és kapcsolódni a tantervi tananyaghoz. A gimnáziumi tanárok számára összeállított oktatási segédanyag kifejlesztésével a Galéria múzeumpedagógusai a kiállítás online adatbázisát, a saját múzeumpedagógiai gyakorlatuk jó gyakorlatait adták közre, és helyezték új nézőpontba a tantárgyi ismereteket. A kutatás során véghezvitt közös munka tovább erősítette a pedagógusok és múzeumpedagógusok közös, tudásmegosztó tevékenységét.

A kutatásban résztvevő iskolák

A Magyar Nemzeti Galéria egy fővárosi és egy vidéki középiskolával (Premier Művészeti Szakgimnázium, Budapest valamint Gorsium Gimnázium, Szakgimnázium és Technikum, Székesfehérvár) működött együtt, mindkét iskola művészeti képzést is biztosít a diákjai számára.

Az együttműködő iskolák kiválasztása során fontos szempont volt az intézmények inkluzív szemlélete, a diákok gazdasági és szociális hátrányos helyzete, valamint az iskolák földrajzi elhelyezkedése is. Mindkét iskolából 10. osztályos diákok érkeztek a programba, összesen 33 tanuló (Gorsium Gimnáziumból 26 fő, a Premier Szakgimnáziumból 7 fő), a legtöbbben sajátos nevelési igényűek.

Alkalmazott módszerek és a szervezett programok

Tanulás múzeumi környezetben

A kiállítótérben alkalmazott módszerek és feladatok összeállításakor azt az összefüggést vették alapul, miszerint a személyes tapasztalatok és az aktív részvétel alapvetően hozzájárul a tanulási folyamat sikeréhez, a tanult információk későbbi visszaidézéséhez. Kutatások azt is megállapították, hogy minél több érzékszervet aktiválnak a tanulás során és minél több mozgásos feladatot adnak, annál jobban emlékeznek

a gyerekek a kapott információkra, érzésekre és gondolatokra (Hooper-Greenhill, 2004). A csoportok számára kidolgozott múzeumi foglalkozás mindegyikét egy iskolai előkészítő óra előzte meg, majd a múzeumi óra után egy iskolai feldolgozó órával zárták le az adott témát. A múzeumi foglalkozásokat műhely-foglalkozásokkal egészítették ki, amelyeken a különböző művészeti technikákkal ismerkedhettek meg a diákok. A COVID-19 járvány miatt bevezetett szabályozások és korlátozások hatással voltak a csoportok látogatására is, a Gorsium Gimnázium tanulói három hosszabb, összevont programon vettek részt, így az utazás kisebb terhet rótt a diákokra és tanáraikra, míg a Premier Gimnázium diákjainak hat látogatásra volt lehetőségük.

Az egyes múzeumi programok mindkét csoport számára egy rövid bemelegítő gyakorlattal kezdődtek a múzeumba való megérkezés után, majd egy interaktív tárlatvezetés keretében ismerkedtek meg az állandó kiállítás gyűjteményével, valamint az aktuális időszak kiállítás műveivel. A vezetésre kiválasztott művek reflektáltak a foglalkozásra meghatározott tematikára és törekedtek az állandó és időszak kiállítás műveit a téma szempontjából is párba állítani, kapcsolatot kialakítani köztük. A kiállítótérbe szervezett foglalkozások menetét előzetesen forgatókönyvekben rögzítették a múzeumpedagógusok, de minden esetben lehetőséget biztosítottak a diákok által felvetett kérdések és nézőpontok feldolgozására is. A foglalkozásokon a hangsúly az interaktív részvételen, egy biztonságos és kreativitásra sarkalló tér kialakításán, valamint az önkifejezés lehetőségének megteremtésén volt.

Sajátos igények és különleges eszközök

A sajátos nevelési igényű gyermekek számára gyakrabban okoz nehézséget a többi ember arckifejezésének, érzelmeinek és gesztusainak felismerése és megértése, mások személyes terének tiszteletben tartása, valamint saját gondolataik, érzelmeik, benyomásaik és szükségleteik kifejezése. A múzeumi foglalkozások során, az interaktív tárlatvezetések ezen a sajátos igényekre a múzeumpedagógusok különös

figyelmet fordítottak, és ezek alapján választották ki például a drámajátékokat, amelyek segítségével nyitott interakciókat tudtak kezdeményezni a diákokkal. A foglalkozásokon alkalmazott érzékszervi játékok és eszközök is hozzájárultak a diákok személyes fejlődéséhez. Az egyik ilyen játéknál különböző illatokat mutattak a gyerekeknek és kérték meg őket, hogy a kiállítás művei közül keressék meg azokat, amelyek kapcsolhatók ezekhez. Hasonlóan a hallás is bekapcsolódhatott a játékba, különböző stílusú zeneszámokat párosíthattak a művekhez (az egyik külön alkalmon egy énekest hívtak meg a foglalkozásra, aki előadásával tette élményszerűbbé a műveket). A párosítás után a diákok választásait közösen beszéltek meg.

A foglalkozásokat a kiállítótéri munka után a megadott témához kapcsolódó kreatív alkotás követte a múzeum foglalkoztató terében. Az alkotás csoportmunkában és egyéni munkában, számos műfaj és technika bevonásával folyt. A kollázsok készítésével a finommotoros képességek, az elvont gondolkodás és a téri képalkotás fejlesztésére nyílt lehetőség, a feladat során ugyanis a diákokat egy történelmi kép megalkotására kérték, amihez kizárólag rajzolt és kivágott geometrikus formákat használhattak. A további foglalkozásokon a diákok festettek, videókat készítettek és lentikuláris posztereket hoztak létre. Az alkalmazott technikák sorát fokozatosan és egymásra épülve alakították ki a múzeumpedagógusok úgy, hogy a festési gyakorlat a sorozat középső eleme legyen és egyéni alkotásra adjon lehetőséget. Ez a feladat tartalmazta a legkevesebb konkrét instrukciót, így a legnagyobb teret engedhette a diákok önkifejezésének. Az elkészült képek személyes üzenetei jól mutatják, hogy az alkotás mindenki számára alkalmas a saját világáról való beszédre és önkifejezésre.

Az Összefüggések és párhuzamok a képzőművészet tükrében – a 19. századi magyar irodalom és történelem tanításának újszerű lehetőségei tanári továbbképzés tapasztalatai

A múzeum munkatársai által vezetett 30 órás akkreditált továbbképzésen hibrid formában vehettek részt a pedagógusok: három, online felületen megtartott órát egy személyes jelenléti múzeumi alkalom követett. A hibrid szervezési forma lehetővé tette, hogy határon túli résztvevő is becsatlakozhasson a képzésbe. A képzési struktúra a tanárok múzeummal szembeni elvárását vette alapul: a feldolgozott témák az iskolai tantárgyi követelmények és kompetenciák (NAT) mentén szerveződtek, valamint a legmagasabb szakmai színvonal, a hiteles és megbízható, alapos és használható tudás átadásának igényével jött létre. A személyes és online oktatási alkalmakon elméleti és gyakorlati tudást egyaránt szerezhettek a résztvevő pedagógusok, akik a képzést egy egyénileg és a saját csoportjaikkal megvalósított projekttel zárták. A továbbképzés sikeres elvégzéséhez a saját projekt részletes leírását, önreflexió megosztását kérték az oktatók.

A továbbképzés célcsoportja elsősorban a magyar nyelv és irodalom és történelem szakos tanárok voltak, de a kiemelt műtárgyak és a múzeumi látogatást előkészítő foglalkozások sikeresen alkalmazhatók más tantárgyak oktatása során is. A képzés részeként a tanárok nemcsak a Magyar Nemzeti Galéria online oktatási anyagait ismerhették meg, de más partnerintézmények, múzeumok professzionális anyagait is felhasználhatták. A személyes jelenléttel megrendezett múzeumi programon azokkal a játékokkal és aktivitásokkal ismerkedhettek meg a pedagógusok, melyeket a múzeumpedagógusok a diákcsoportokkal is elvégeznek: illatokkal

A Premier iskola egyik diákja Munkácsy Mihály festményét fotózza a múzeumlátogatás során. Fotó: Albrecht Zsófia

ismerkedtek, auditív feladatokat oldottak meg és festettek akárcsak a gyerekek.

Értékelési módszerek és eredmények

A kutatás részeként a múzeum munkatársai részletesen dokumentálták a múzeumi diák programokat. Az audiovizuális anyagok (videófelvételek) kiegészültek írásos dokumentációval. Minden alkalom után kiértékelő és elemző beszélgetésen értékelte ki a foglalkozást a programot tartó és a megfigyelő múzeumpedagógus, és minden esetben kaptak szóbeli visszajelzést a csoport tanárától. Az együttműködés során a múzeumpedagógusok szorosabb kapcsolatot tudtak kialakítani a tanárokkal, akik így elkötelezettebbé váltak a múzeumnak, mint oktatási helyszínnek való használatára.

Az elemzés és értékelés részeként mind a diákok, mind a tanártovábbképzésen résztvevő pedagógusok munkáit összegyűjtötték és archiválták a múzeumpedagógiai osztály munkatársai.

A diákok és a tanárok egyaránt kérdőívek segítségével adhattak visszajelzést a látogatás után. Az első előkészítő foglalkozáson a korábbi múzeumi tapasztalataikról is kérdezték a diákokat. A gyerekek válaszai alapján a kutatás vezetői arra a következtetésre jutottak, hogy a megkérdezett diákok közül senki nem látogatott meg még múzeumot iskolai kirándulás keretében és csak néhányuk ment korábban családjával múzeumba. Az előkészítő kérdőívre adott válaszok alapján

kifejezetten pozitívan értékelhető, hogy az utolsó kérdőíves megkérdezésen már érzékelhetően megnövekedett a gyerekek érdeklődése az iskolai és családi múzeumlátogatások iránt: a gyerekek mintegy fele azt válaszolta, hogy szívesen venne részt a jövőben hasonló foglalkozáson, míg egyharmada a megkérdezett diákoknak örülne egy hasonló programban való részvételnek.

A 30 órás tanártovábbképzés online alkalmainak videós rögzítése nemcsak a kutatást, de a résztvevő tanárok tanulását is segítette. A program utolsó, múzeumi gyakorlatán a résztvevők az egyes alkalmak szervezésére és az egész továbbképzésre vonatkozó észrevételeiket oszthatták meg a kérdőív kitöltésével. A megadott válaszok alapján leszűrhető, hogy a továbbképzés által felvetett témák könnyedén alkalmazhatók nemcsak a magyar nyelv és irodalom, történelem tantárgyak oktatásában, de akár a természettudományi vagy idegennyelvi órákon is. A visszajelzést adó főként középiskolai tanárok véleménye szerint komoly igény lenne hasonló továbbképzések indítására.

Összefoglalás

A Magyar Nemzeti Galéria programja remekül rávilágít a mai múzeumok azon feladatára, hogy a társadalom valamennyi tagjának, a hátrányos helyzetű tagjainak is hozzáférést kell biztosítani a tudáshoz, a művészeti értékekhez. Mindezt viszont oly módon, ami figyelembe veszi az egyén igényeit és nehézségeit egyaránt, valamint úgy biztosít részvételt

A Gorsium tanulói festés közben a múzeum műhelyében az időszaki kiállításban vezetett séta után. Fotó: Győrfi Laura

az aktivitásokban, hogy az egyén megtalálhassa saját kreativitását és hangját.

A program számottevő eredményekkel járt a résztvevő diákok körében. A gyerekek között a lépésről lépésre felépített program során javulást tapasztalhattak például a finommotorika működésében olyan diákoknál, akiknek nehézségeik voltak az írás és olvasás terén is. A tanártovábbképzés visszajelzései a múzeum és a pedagógusok szorosabb együttműködésére hívta fel a figyelmet, motiválva a múzeumpedagógusokat több, az iskolai oktatást segítő segédanyag elkészítésére.

A Premier Gimnázium diákjai a foglalkozás során készített festményeikkel. Fotó: Győrfi Laura